

M U Z E J U Ž U P A N J I

OBAVIJEST

Od četrtka 23. ov. mj. bit će dnevno od 10-12 s. u Muzeju postavljena

specijalno školska izložba
NATIJA ANTUN RELJKOVIC
njegov život, rad i značenje s tumačenjem.

NAPOMENA

Izložba će biti otvorena samo 5 dana, pak se umoljavaju nastavnici hrvatskog-srpskog jezika da na vrijeme po odjeljenjima dovedu svoje učenike u izložbu. Posjete u koje drugo vrijeme treba umnapijed i pravovremeno dogоворити с управителем Muzeja.

IZLOŽBA O MATIJI ANTONU RELKOVIĆU

Izložbu ovu zahvaljujemo drugarskoj suradnji Pododbora Matice Hrvatske iz Vinkovaca koja nam je ovu izložbu posudila. Unjoj je obradjen život, rad i značenje Matije Antuna Relkovića.

Relković je rođen 6.I. 1732. o posavskom selu Svinjaru (danas Davor). Otac mu je bio graničarski časnik (kapetan), isko nepismen. Prije polaska u rat u Italiji (1741) povjerio je svog sina Matiju franjevcu Mihovilu Puvunoviću u cerničkom samostanu nedaleko Nove Gradiške da ga uputi u latinski jezik. Gramatičku školu završio je u Mađarskoj. God. 1748. počeo je i sam služiti u graničarskoj gardiškoj regimenti ponašprvo kao "lector et scriba" svom nepismenom ocu kapetanu, a uskoro kao časnik (oficir). Sudjelovao je u sedmogodišnjem ratu, 1757. zarobljen i zatočen zajedno s drugim oficirima u Frankfurtu na Odri. Tamo uči francuski jezik i čita francuske i druge knjige. Upoznaje njemačke pisce Moscherschosa, Rabenera, Hössera i druge. Ovaj borsavsk u Njemačkoj ostavio je na Relkovića dubok dojam, te se odluči na pisanje knjiga. U zarobljeništvu nije dugo ostao. Već 1759. sudjeluje opet u borbenim za bavarsko nasljedstvo. U vojničkoj službi napreduje sve do kapetana. God. 1785. dobio je od cara Josipa II naslijedno plemstvo. Kao časnik službovao je i u ovim krajevima: u Nijemcima (1756), Brenovcima, Bošnjacima, Slav. Šamcu (tada Lukočevu Šamcu) gdje je i napisao svoju Gramatiku 1767. god., padašte u Babinoj Gredi gdje je bio i zapovjednik tamošnje 6. kompanije. Pošavši u mirovinu živi u Vinkovcima sve do svoje smrti 22. I 1798. gdje je i pokopan.

I/R. je u hrvatskoj i slavenskoj književnosti poznat najviše knjigom po svom djelu "Satir illiti divji čovik" izdat u Dresdenu 1762. god. a pod utjecajem sličnih poučnih djela svetske književnosti prosvjetiteljstva s kojom se imao prilične upoznati u svom zarobljeništvu u Njemačkoj. Prvo izdanje Satira bilo je bez oznake pisca, dokle anonimno, (jer oficirima nije bilo prilično da pišu i izdaju knjige, pogotovo za narod i narodnim jezikom). Satir uza sve to predstavlja ujedno prvo značajnije djelo hrvatske književnosti, napisano i tiskano poslije oslobodjenja od Turaka.

Istina, i prije pojave R., Slavonija je jugoslavenskoj kulturi dala niz zanimljivih povjesnika i kulturnih radnika, napose Ivana Česmičkoga, pravaka naše latinističke književnosti, ali ipak pojmom Satira započinje stvarno svetovna knjiga i književnost ovoga kraja. Jubilej 200-godišnjice Satira koji se proslavlja i ovom izložbom, zbog toga je i istovremeni jubilej i 200-godišnjice književnosti na narodnom jeziku u Slavoniji.

Satir illiti divji čovik je mitološko liceiza kojeg se zapravo skriva sam pisac koji vodi razgovore sa zaostalim, neukim i siromašnim seljakom te ga savjetima podučava kako bi ga odvratio od mnogih zala i zlih navika njegovih i tako mu poboljšao stanje. Natoj osnovici znao je vrlo živo, psihološki odlično ocjenjujući, reagirati na sve moralne, ekonomske i intelektualne pojave svoga zavičaja u tom času. Da je to tako svedoči činjenica da je prva naklada Satira od 1.500 primjera bila ubrzo razgrabiljena (što bi i danas predstavljalo vanredan uspjeh!).

Slavonijo zemljo plemenita
vele ti si lipo uzerita
nakicena zelenim livadama
obsaljena četirim vodama
na priliku zemaljskoga raja.
Rike teku sa četiri kraja:
od istoka Dunaj voda plive
od zapada staklena Ilava
od ponoći Drava voda miče
kod Almeša u Dunaj utiče
a od podne Sava voda teče
i u Dunaj o Biograd češe
a ti ležiš posrid ovih voda
kako jedna zelena livada.
Bog je tebe lipo namirio
i svakavim plodom nadilio
i dao ti svakavog imanja
kako onoj zemlji obedanja
da ti rodi vino i pšenica

KOM SE HRANI I JUNAK I PTICA
ALI ZALUD SVA DRUGA LIPOTA
KAD TI PALI NAJLIPSA DOBROTA:
BAŠ DOBROTA SKULE I NAUCI
KOJE SLIDE SVIKOLIKI FUCI!

U ovim posljednjim stihovima uvoda u Satir predstavljen je i moto (cilj) Beljkovićeva prosvjetiteljskoga rada uopće i nje gova literarnog djelevanja: pismen čovjek koji uči škole. Bitno je razne knjige da poboljša svoje zaostalo stanje, da se liši raznih poroka i da moralno preporodjen putem duhovnog i materijalnog naprakta. Prosvijetljen i oplemenjen ljudski razum treba slobodnim prosudjivanjem da dodje do ispravnih i jasnih ideja o zadaći i svrzi čovjeka pojedince i ljudske zajednice i nad njim da izvrši svoju zadascu.

Dobrobit ^{naroda} je i jedinstvena pjesnikova u svemu tome, i baš ova crta moralnog djelevanja osigurava mu mjesto u našoj književnosti.

II./ Ali našao se jedan kritičar (Rapić) koji mu je zamjerio da piše kao oficir. - U II. izdanju Satira, R. mu je vrlo duhovito odgovorio jednom alegorijom, pri čemu mu je poslužio srednjovjekovni mikanovački toranj crkve sv. Bartola, toranj krov i strateški prav sa svojim pakarnicama, simbol je slike zavičaja u suštini. Grđateli (djundjerin) načinivši toranj sidje s njega da ga ogleda. To spaze djeca te i ona počešće da obilaze i ogledavaju toranj sa svih strana i povikaše: nekrivo toranj! Da bi ih razvukao ~~u njihovoj~~ zabludi, grđateli reče djeci: ako je toranj krov, mi ćemo ga ispraviti. Zaveže uže na vrh tornja i dade ga djeci da vuku na protivnu stranu odakle je toranj krov. Djeca povukoše uže, ali još uvijek toranj nije bio ispravljen, povukoše još jednom i tada rekose da su ga ispravili, ali i to da su ga time zapravo ona načinila: "Mi nascinimo tojan!" Grđateli dobrohotno popusti i reče: ako ste ga i vi načinili, glavno je da je toranj prav. Neka je zavičaj prav, pa mi tko vikso da ga je tskvim učinio. Svako je dužan za svoj narod raditi, te se ne treba gledati tko radi, nego kako radi i što kaže.

III./ Dalje slijede fotosnlike originalnog rukopisa R. koji se čuva u vinkovčkoj gimnaziji. Osim Satira napisao je R. pored već spomenute Gramstike još i više prijevoda Ezopovih, Fedrovih i Pilpsjevih basana (fable), kako bi time narodu pružio dobru i korisnu knjigu, koja će mu biti dobar prijatelj i savjetnik u životu.

IV./ Na ovoj tabli slike su rodnoga sela Davora, nekada Svinjara na Savi. Kuće su zidane na kat radi čestih poplava. U selu je bila vojna stražarskaica (čardak). Mjesto gdje je negda stajala rodna kuća R. danas je prazno, tek se vidi ruševna ograda. Beljkovići su u Slavoniju prebjegli pred Turcima 1686-7. Troblje su imali na drugoj strani Save, vjerujući tako da će se uskoro vratiti u svoj kraj u Bosnu odakle su i došli.

V./ Rukopis Josipa Jakošića koji je 1795. napisao značajne retke o autoru Satira. - U smrtonoici pjesnika napisano je da je bio "otac siromašnih, uzor muž". Nadgrobni spomenik na vinkovčkom groblju izradio je hrvatski kipar Ivan Rendić.

Lik medjarskog pjesnika Samuela Tessedika koji je 1764. po uzoru R. Satira napisao medjarskog Satira na pouku seljska.

VI./ R. je utjecao na mnoge istaknute josl. književnike. Za uzor su ga pored drugih smatrani Hegoš, Vuk i Dositej. - O njegovu životu i radu pisali su gotovo svi naši književni povjesničari i kulturni radnici: Krčelić, Katančić, Josip i Ivan Kozarac, Josip Matasević, Vladimir Kovačić i Dionizije Švagelj.

Na kraju izložen je i popis svih književnih djela R. kao i karte koja prikazuje njegova putovanja po svijetu. — Život.